

Актуальні питання регламентації донорства в законодавстві України та іноземних держав

Радченко Н., студентка гр.Ю-13 юридичного факультету СумДУ

Науковий керівник – Гончарова А.В., к.ю.н.,ст. викладач кафедри права СумДУ

Конституційна регламентація донорства в Україні закріплена у ст. 29 Конституції України, яка визначає право на особисту недоторканність в аспекті згоди чи відмови від будь-якого медичного втручання. На деталізацію змісту цієї норми в законодавстві України передбачено право на донорство або окремі його структурні елементи, зокрема, у Цивільному кодексі України від 16.01.2003 р. (ст. 290, п. 7 ст. 281), Основах законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. (ст. 46, 47, 48), Законі України „Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині” від 16.07.1999 р., Законі України „Про донорство крові та її компонентів” від 23.06.1995 р., а також підзаконних нормативно-правових актах, що визначають окремі питання у сфері донорства.

З точки зору загальної системи цінностей, що склалася в сучасному суспільстві, право повинно відповідати вимогам моралі.

Л. Б. Ляуш виділяє наступні чотири блоки етичних проблем трансплантології: перший блок етичних проблем пов'язаний з комерціалізацією транс плантології; другий блок . проблеми, пов'язані з констатацією смерті людини за критерієм смерті мозку; третій блок . експлантація (вилучення) органів і (або) тканин у трупа або живого донора; четвертий блок пов'язаний з питанням розподілу вже наявних донорських органів або тканин реципієнта [1].

В науковій літературі розрізняють такі види донорства, як: 1) донорство крові та її компонентів (донорство крові та її компонентів – добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях (ст. 2 Закону України „Про донорство крові та її компонентів”). Донором може бути повнолітня дієздатна фізична особа. Донорство є добровільним актом волевиявлення людини. Особа-донор повинна пройти відповідне медичне обстеження і в неї не повинно бути протипоказань, визначених МОЗ України. Особи, хворі на інфекційні хвороби, які можуть передаватися через кров, або інфіковані збудниками таких хвороб, можуть залучатися до виконання донорської функції лише у разі подальшого використання отриманих від них крові та (або) її компонентів винятково для проведення наукових досліджень, виготовлення діагностикумів та інших продуктів, що не призначені для введення реципієнтам. Взяття крові та (або) її компонентів у донора дозволено лише за умови, що здоров'ю донора не буде заподіяно шкоди. 2). Донорство органів та інших анатомічних матеріалів (трансплантація – спеціальний метод лікування, який полягає у пересадці реципієнтові органа або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини чи у тварини (ст. 1 Закону України „Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині”). У Цивільному кодексі України використовують єдиний термін – донорство – як щодо крові та її компонентів, так і щодо органів та інших анатомічних матеріалів. 3). Репродуктивних клітин (сперми, яйцеклітин, ембріонів). Штучне запліднення здійснюється виключно в акредитованих для цього закладах охорони здоров'я за дозволеними МОЗ методами.

Реципієнтом може бути повнолітня дієздатна жінка, вік якої не перевищує 40 років. Повинна бути письмова згода подружжя. Використання як сперми чоловіка, так і донора. Сперма донора використовується тільки кріоконсервована і не раніше 3-х місяців після забору і повторного обстеження крові донора на СНІД. Донорами сперми можуть бути здорові чоловіки у віці 20–40 років, які відповідають чітко визначеним вимогам, зокрема: 1) пройшли повне обстеження; 2) мають фертильну сперму; 3) не є носіями ВІЛ-інфекції та вірусу гепатиту В; 4) не мали урологічних, венеричних, андрологічних і спадкових захворювань.

Згода бути донором сперми підтверджується заявою-зобов'язанням.

Досвід іноземних держав і закріплені ними міжнародні документи, закликані захистити права пацієнтів. Ми вважаємо, що необхідно доповнити групу «загальні права пацієнта» такими правами: • право на поважне та гуманне відношення з боку медичного персоналу; • право на полегшення болю пацієнта у випадках, передбачених законом.

У статті 3 Закону Республіки Білорусь «Про трансплантацію органів і тканин людини» міститься схоже положення про те, що органи і тканини людини не можуть бути об'єктом

цивільно-правових операцій, за винятком операцій, що носять безвідплатний характер. Здійснення відшкодувальних операцій, а також рекламування потреб в органах і тканинах людини з метою пропозиції винагороди за їх здобуття тягне за собою кримінальну відповідальність відповідно до законодавства Республіки Білорусь. Стаття 5 цього ж Закону говорить про те, що «примус будь-якою особою донора до згоди на забір у нього органів і тканин спричиняє за собою кримінальну відповідальність відповідно до законодавства Республіки Білорусь У США укладачі рекомендованої законодавцям моделі «Одноманітного акту про пересадку анатомічних органів», детально регламентуючого багато питань трансплантації, відмовилися сформулювати правила визначення моменту смерті майбутнього донора, надавши рішення цього питання медичній науці. Акцент в «Одноманітному акті» зроблений на нормах, покликаних попередити зловживання, які можуть виникати при широкому поширенні пересадок органів. Наприклад, лікарю, що констатував смерть майбутнього донора, забороняється брати участь в операціях по трансплантації і тому подібне.

Згідно «Звіту про розслідування вилучення органів послідовників Фалуньгун в Китаї» проведеного Девідом Мейтасом та Девідом Кілгуром у Китаї, починаючи з 1999 р., існує практика вилучення органів в якості трансплантатів у засуджених. Трансплантологія у Китаї розвивається дуже швидко. Ціни на операції значно нижчі за світові, а черга на необхідний орган не пере-вищує тижня. У Китаї відсутня організована система пожертвування органів. Згідно Звіту, «дії китайських лікарів в сфері трансплантації окрім законів, що визначають їх діяльність, не регулюються якими-небудь етичними обмеженнями». Більш того, до 1 липня 2006 р. продаж органів у Китаї був законним. Цього дня набрав чинності закон, що забороняє їх продаж [2].

Зараз існує дві основні юридичні моделі правомірності вилучення (експлантації) органів померлих людей для трансплантації:– презумпція згоди на вилучення органів; – презумпція незгоди на вилучення органів.

Перша презумпція передбачає прижиттєву згоду більшості членів суспільства на забір органів після смерті, але у разі категоричної відмови людина може написати письмову відмову. Друга, «презумпція незгоди» (презумпція інформованої згоди) — це прижиттєва незгода на забір органів. Презумпція згоди діє у Фінляндії, Португалії, Австрії, Швеції, Іспанії, Італії, Греції, Бельгії, Франції. Презумпція незгоди — у США, Латинській Америці, Великобританії, Ірландії, Данії.

До недоліків моделі, заснованої на принципі «презумпції незгоди», яка наразі діє в Україні, відносять те, що для родичів вирішення такої проблеми, як трансплантація органів померлого у момент раптової смерті близької людини, є надмірним навантаженням і не дає їм можливості повно і ясно розглянути проблему. Для усунення цього недоліку трансплантологи Німеччини і скандинавських країн пропонують наступне рішення, яке ще називають «принцип інформаційної моделі». Відповідно до нього, родичі не повинні відразу приймати рішення про дозвіл на вилучення органів. Після інформування їх про можливість трансплантації (вилучення) органів, вони протягом встановленого часу можуть виразити свою згоду або незгоду. При цьому у бесіді з родичами також підкреслюється, що якщо протягом встановленого терміну незгода не буде виражена, то трансплантація буде здійснена [3, с. 47].

Розгляд основних юридичних моделей вирішення цих проблем виявив відсутність загальносвітового підходу з цього приводу.

На думку багатьох авторів, основою для гармонізації законодавства країн світу в сфері донорства та трансплантології може стати розробка основних універсальних принципів права, що повинні бути прийняті світовою спільнотою. Такі універсальні принципи права можуть слугувати основою для розробки норм міжнародного права з пересадки органів, тканин та клітин людини.

Література:

1. Этические проблемы трансплантации органов и тканей человека. Этические проблемы ксенотрансплантации [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу : http://old.rsmu.ru/deps/caf_bioet/lect/111.htm.
2. Газета China Daily, 5 травня 2006 р. // Режим доступу до ресурсу : <http://europe.chinadaily.com.cn/>

3. Саенко В. Ф. Трансплантация органов : проблемы и перспективы / В. Ф. Саенко, А. А. Костенко // Трансплантология. – 2004. - № 1.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства : матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 52-54.